

SPOREN³⁷ VAN HERINNERING

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

NR 37 | JULI - AUGUSTUS - SEPTEMBER 2020

75 JAAR

ACTUALITEIT

BEVRIJDING UIT DE JAPPENKAMPEN,
DE GETUIGENIS VAN LYDIA CHAGOLL
PAG. 2

WIST JE DAT...

...ER JODEN NET NA DE TWEDE WERELDOORLOG
OPNIEUW IN KAMPEN ZIJN ONDERGEBRACHT?
PAG. 7

AUSCHWITZ

AUSCHWITZ, BEDEVAARTSOORD VAN
HET POOLSE MARTELAARSCHAP
PAG. 9

NO COMMENT

GEEF JOUW EIGEN MENING
PAG. 11

CHRONOLOGIE

DE BEVRIJDINGEN IN DE REST VAN DE WERELD
PAG. 12

UITGEDIPT

VOLKSVERHUIZINGEN EN DEMOGRAFISCHE
GEVOLGEN VAN DE TWEDE WERELDOORLOG
PAG. 14

KLASREFLECTIE

HET ULTIEME MACHTSVERTOON: DE AMERIKAANSE
ATOOMBOMMEN OP JAPAN
PAG. 18

VRAAGSTUK

DE BEVRIJDING VAN CHINA, DE GEOPENDE WEG
VOOR DICTATOR MAD ZEDONG
PAG. 21

+ PEDAGOGISCHE FICHE PAG. 23

VARIA

PAG. 24

UITGELEZEN?

LEG MIJ IN DE LERARENKAMER...

BEVRIJDINGEN IN DE
REST VAN DE WERELD

BEVRIJDING UIT DE JAPPENKAMPEN

De getuigenis van Lydia Chagoll*

* Wij vernamen het overlijden van Lydia Chagoll op 23 juni 2020

Op 16 juni 1931 zag Lydia Aldeweireld het levenslicht in het Nederlandse Voorburg. Na enkele jaren verhuisde de familie naar Brussel. Toen de Duitse troepen in 1940 België binnenvielen, sloeg zij met haar familie op de vlucht en begon een tocht die haar doorheen Frankrijk, Spanje, Portugal, Mozambique en Zuid-Afrika bracht, om te eindigen in Nederlands-Indië, het huidige Indonesië. De vlucht van Brussel naar Batavia (vandaag Djakarta), duurde 547 dagen. Op 22 februari 1942 viel het Japanse Keizerrijk de Nederlandse kolonie aan en begon een bezetting die tot 1945 duurde. Lydia, haar zus en moeder werden opgesloten in vijf kampen voor een totale periode van 1113 dagen. Na haar terugkeer in Europa startte zij een danscarrière en koos zich een artiestennaam, ze zou voortaan als Lydia Chagoll door het leven gaan.

Wanneer werden jullie bevrijd uit de Jappenkampen?

Op 15 augustus 1945, met de overgave van de Japanners, was de oorlog in feite gedaan; wij hoorden het pas op 7 september. Er zijn er die het nog later hebben vernomen. De geallieerden waren geïnteresseerd in de Filipijnen en alles wat de Britten en de Amerikanen als kolonie hadden. Dat Nederlands-Indië kon wel even-

tjes wachten, want waar zij zaten was olie genoeg. En dan kwam de Bersiap¹. Op 17 augustus 1945 had Soekarno² de republiek Indonesië uitgeroepen en dan was er amok ontstaan. Je kon niet naar buiten; wie buiten ging, werd vermoord. Dus we bleven in de kampen. De gehoorzaamheid van de Japanse soldaten was zodanig dat MacArthur³ gedaan had gekregen dat de Japanners ons nu moesten bewaken, onder toezicht van de Amerikanen. Onze vijanden werden aldus onze bewakers! Wij groetten hen niet meer, maar zij ons!

Er was een meisje, Sonia, dat tegenover mij sliep in de barak in het kamp Adek. Zij had ook nog haar moeder en zeven zussen. Zij kon het niet verdragen opgesloten te zitten. Zij is weggegaan uit het kamp en dat was een aantal keren goed gelukt en op een avond is ze weggegaan en niet teruggekomen. We hebben haar de volgende dag op een plank gevonden, in stukken gehakt! Zo gevaarlijk was de Bersiap. Dus toen Soekarno de staat Indonesië had uitgeroepen, werd er zo wraak genomen op de Nederlanders! Het was levensgevaarlijk. Wij bleven in het kamp en werden bewaakt door Japanners en daarna door Gurka's en door Sikhs. Die hadden het overgenomen. We mochten nog altijd niet buiten de kampen! Wel kwam er

regelmatig een mevrouw, we noemden haar 'de onheilsvrouw'. Die stond in de opening van de barak en zei dan: die man, die broer, die vader is niet meer, die is dood. De eerste Nederlandse soldaten zagen we op 19 oktober. Ze zijn niet lang gebleven. Die moesten vechten tegen de Bersiap. Die oorlog met de Nederlanders heeft lang geduurd. Verschrikkelijk! Mannen zijn gecastreerd, ontmand. Van beide kanten, hé. Toen kwamen er langzamerhand berichten binnen, vooral uit Birma en Thailand. Wij hadden een krant gekregen en zagen we dat onze vader nog leefde. Hij had een belangrijke post als journalist bij de enige Nederlandse krant voor Thailand, Birma en de Filipijnen, overal waar Nederlanders zaten. Wij wisten niet wat er in Europa gebeurd was. Wij wisten niets, wij wisten nog niet eens dat de oorlog daar gedaan was! Omdat hij niet naar ons kon komen, had mijn vader het dan gedaan gekregen om mijn moeder en mijn zuster en ik in oktober 1945 naar Singapore te laten overvliegen.

In Singapore hoefden we niet in het Wilhelminakamp te verblijven (daar moest je niet bewaakt worden en kon je slapen en eten en drinken), maar mochten we in een huis wonen. Wij hadden een kamer met matrassen op de grond en moesten voor de rest ons plan trekken om te eten.

Lydia Chagoll in 2014 in Oświęcim. Zij was een van de overlevenden die tijdens de plenaire zittingen de vragen van de deelnemers aan de studiereis 'Auschwitz-Birkenau bezoeken' (georganiseerd door Stichting Auschwitz) beantwoordde.

En hoe reageerde jij, als jong meisje, op deze gebeurtenissen? Die bevrijding? Die verandering van situatie?

Ik was erg ontgoocheld over wat er gebeurd was tussen 15 augustus en 19 oktober 1945. Elkaar vermoorden? Ik was er ziek van. In Singapore had ik eindelijk kunnen slapen. Op een matras op de grond, maar ik kon slapen. En als ik tien uur wilde slapen, dan sliep ik tien uur. Ik had slaap nodig en eten. Maar ik was meer teleurgesteld over wat er in die Bersiap-tijd was gebeurd, dat heeft me ziek gemaakt. In Singapore ben ik een beetje bijgekomen. Maar volgens mensen om me heen had ik niet gesproken. Ik zweeg altijd. Als ze mij iets vroegen, gaf ik geen antwoord. Ik was totaal introvert geworden. Ik, die als kind een extravert iemand was. Het is veel later, dankzij Frans Buyens, dat het kind in mij weer naar boven werd gebracht. Ik kon niet met mijn vader, die ik had teruggevonden, spreken. Ik begreep er niets van! Ik begreep niet goed dat hij er niet alles aan had gedaan opdat wij in Portugal zouden blijven. Hij was journalist, hij was directeur van een krant. Hij wist dat toch allemaal? Ik kon dat niet verwerken. En dan in Nederland aangekomen, naar mijn grootmoeder toe.

Was het een rechtstreekse reis van Singapore naar Nederland?

© Stichting Auschwitz/Georges Boschloos

Ja. Mijn zus Annie en ikzelf voeren in april 1946 met het schip 'Nieuw Amsterdam' van Singapore naar Rotterdam. In Singapore (waar we aan de haven verbleven) had ik wel eens tegen mijn vader gezegd: "Ik ben een reuzegoed zwemster, ik zwem naar een boot toe, ik wil hier niet meer blijven, ik wil leren. Al zes jaar lang heb ik niets meer geleerd, ik ga achterop blijven." Ik zat daar mee in.

Ik ging graag naar school, ik leerde graag. Ik heb er alles aan gedaan om in het kamp iets te leren, maar op een gegeven moment, doordat je niet gevoed bent, laat het geheugen het afweten, je weet niets meer. Mijn vader begreep dat ik mijn dreigement, dat ik desnoods zou wegzwemmen, hard zou kunnen maken. Een paar dagen later had hij een plaats voor mijn zuster en mij

en we zijn met ons tweeën van Singapore naar Rotterdam vertrokken. Daar hebben we aangeklopt bij een tante in Amsterdam, die uit de onderduik was teruggekomen. Haar zoon, een boerenjongen, die één jaar ouder was dan ik, zat in Friesland. Hij heeft het overleefd. Al de rest was weg! Dat heeft mij zo ziek gemaakt dat ik in een sanatorium in Hilversum ben terechtgekomen.

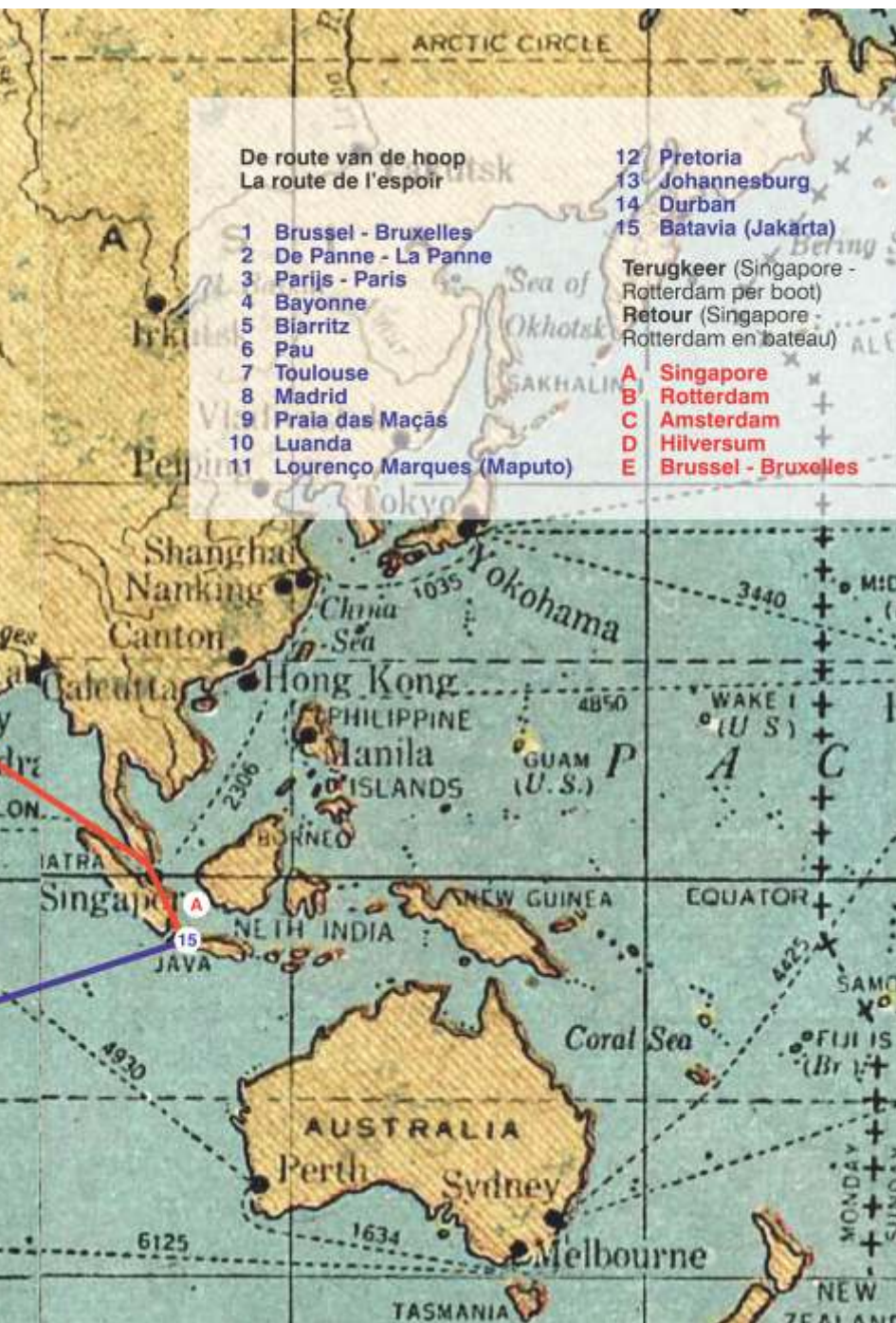
In een artikel staat dat je extravert was en dat de gevangenschap je introvert heeft gemaakt. Hoe ben je uit die situatie geraakt? Dat was de ontmoeting met Frans Buyens dan?

Ja, want ik was een triestig persoon en ik sprak niet. Als men mij vroeg: "Jij hebt toch in kampen gezeten?", dan zei ik: "Ja". En dan was het gesprek afgelopen. De eerste keer dat ik er echt over heb gesproken, was in 1975, met Frans, en die heeft gezegd: "Je gaat een boek⁴ schrijven. Schrijf dat van je af!" Hij was een grote meneer.

Kan je dus zeggen dat die bevrijding, die metafysische bevrijding, er pas in 1975 is gekomen?

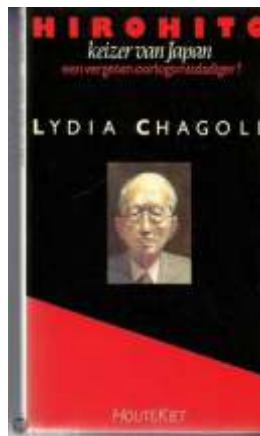
Ja, maar ik zat in een verkeerd milieu; in de danswereld, in een artistiek milieu. "On s'en foutait de la guerre et on ne parlait pas de la guerre, ça ne se faisait pas ! On oublie, on travaille !" [Men trok zich van de oorlog niets meer aan, men sprak er niet van. We moesten vergeten en werken!]

Kop op, flink zijn! Je moest vergeten! Je nachtmerries tellen niet mee, want ik heb er gehad, maar daar werd nooit over gesproken. Er was geen oor naar, want wat er met de Joden was gebeurd in Europa was veel erger! Wij kwamen terug, helemaal bruin, dus wij hadden in de zon gelegen. In de zon maar wel zonder iets op je hoofd. Doe het maar! Natuurlijk, een winter is verschrikkelijk, maar denk je dat de moesson niet verschrikkelijk is? Je bent doornat en je hebt niets om aan te trekken en in je barak had je grote ramen, maar zonder glas erin, enkel gaten! Je bent nat en je bent drie maanden nat! Dat zeg ik je nu, dat heb ik nooit aan mensen gezegd. Als mensen zeggen: "Wat in Europa is gebeurd is veel erger", dan zeg ik: "OK". Ik ga er niet op in. Natuurlijk is dat veel erger, want er is niemand overgebleven van de Joden! Ik heb geen familie meer: geen oma's, geen opa's, slechts één tante met haar zoon-tje. En je weet, destijds: de families hadden daar zes à zeven kinderen, die getrouwd waren, en die ook weer kinderen hadden. Een grote familie, dus. En wij: niets meer!

In Nederland doen ze zoals in België, van die plaveien. Zo heb ik het adres teruggevonden van mijn oma en opa. Ik heb zelfs het winkeltje gezien op internet en ik ga daar toch proberen een Stolperstein te laten plaatsen. Ja, dat is niet gemakkelijk, het is al maanden dat ik daar mee bezig ben.

Twee boeken van Lydia Chagoll gaan in het bijzonder over haar ervaringen in het Verre Oosten:

Buigen in Jappenkampen: herinneringen van een kind dat aan de nazi's is ontsnapt maar in Japanse kampen terecht is gekomen, Leuven, Infodok, 1986, 196 p. (Heruitgave van Zes jaren en zes maanden verschenen in 1981) ISBN 9065651403

Boek in tweedehands te verkrijgen via De Slegte (www.deslegte.com)

Hirohito, keizer van Japan: een vergeten oorlogsmisdadiger? Antwerpen, Houtekiet, 1988, 75 p.

ISBN 9050670644

Boek in tweedehands te verkrijgen via Bol (www.bol.com)

Beide werken, maar ook andere boeken en films van Lydia Chagoll zijn in te kijken in de bibliotheek van Stichting Auschwitz, zie www.auschwitz.be

Had je tijdens je gevangenschap gehoord van de Holocaust in Europa?

Niets! We wisten niets. Mijn ouders hebben het vernomen in Singapore en zij hebben mijn zuster en mij niets gezegd. Wij waren niet op de hoogte. We zijn op de hoogte gebracht toen we eenmaal in Nederland waren. Maar toen hadden we onze ouders niet om ons te helpen. Annie en ik moesten dat samen verwerken, want die tante had ook andere bezigheden, haar zoon die naar Nederlands-Indië moest, en dat wou ze niet. Zij zat iedere dag in bureaus. Dat joch had ondergedoken gezeten, hij had het overleefd en nou moest hij eventjes doodgaan in Nederlands-Indië? Waarvoor? In Nederland hadden ze verzet, maar verzet in Indonesië, dat mocht niet!

Vind je, in het algemeen, dat de periode van 8 mei, die het einde van de oorlog in Europa inluidt, tot 2 september 1945, datum waarop de Tweede Wereldoorlog officieel beëindigd is, in Europa onderbelicht blijft?

Ik vind het schandalig! Ik vind het gewoon schandalig als men spreekt over het einde van de Tweede Wereldoorlog en men gaat nooit verder dan mei 1945. Ik was ooit in de Senaat als eregast.

Ik zei toen tegen de organisator: "Ik vind het erg leuk dat u mij heeft uitgenodigd, maar ik hoor hier niet, mijn oorlog was pas gedaan op 2 september". Hij bekeek me ... "We hebben het toch over de Tweede Wereldoorlog?" Hierop vroeg ik: "Is de wereld dan alleen Europa?" Waarop hij weer: "Oh, u bedoelt de Pacific War?" Ja! Er zijn meer Amerikaanse soldaten gestorven in de Pacific War dan in de oorlog in Europa. Men weet daar niets van! In Frankrijk een beetje vanwege Vietnam en Nederland natuurlijk en Australië en Nieuw-Zeeland en de Canadezen, want die hebben allemaal in Japan en Indonesië in gevangenschap gezeten. Maar in Europa? Dat ze dan zeggen: de 'Tweede Wereldoorlog in Europa', dit zou ik aanvaarden. Inderdaad: dat is 7-8 mei. Maar ze moeten niet zeggen 'einde Tweede Wereldoorlog', want dan heb ik niets mee gemaakt, dan is mijn vriendinnetje, dat even oud was als ik, en dat ook Lydia heette, doodgegaan in het kamp Tangerang. Zij is dan doodgegaan voor niets! (opgewonden). ■

Interview door
Frédéric Crahay
Overijse
05/12/2019

(1) Bersiap is de naam die de Nederlanders geven aan een gewelddadige en chaotische fase van de Indonesische Nationale Revolutie na de Tweede Wereldoorlog. Het Indonesische woord bersiap betekent: 'maak je klaar' of 'wees voorbereid'. De Bersiap-periode duurde van augustus 1945 tot december 1946.

(2) Kusno Sosrodihardjo (1901-1970), bekend onder de naam Soekarno, was de leider van de Indonesische strijd voor onafhankelijkheid van het Nederlands koloniaal bewind. Van 1945 tot 1967 diende hij als eerste president van Indonesië. Tijdens de Koude Oorlog, was zijn verhouding met de Nederlandse regering conflictueus van aard.

(3) Douglas MacArthur (1880-1964) was een Amerikaanse generaal. Hij was de stafchef van het Amerikaanse leger in de jaren 1930 en speelde een hoofdrol als opperbevelhebber van de Amerikaanse strijdkrachten in het Verre Oosten tijdens de Tweede Wereldoorlog.

(4) Verschenen in 1981 met de titel "Zes jaren en zes maanden" en heruitgegeven in 1989 met de titel "Buigen in de Jappenkampen".

...er Joden net na de Tweede Wereldoorlog opnieuw in kampen zijn ondergebracht?

Eind oktober 1945 werden een miljoen mensen - waaronder 250.000 Joden - nog steeds geïnterneerd in kampen voor ontheemden, hetzij omdat ze weigerden terug te keren naar landen onder communistisch bewind, hetzij - zoals de Joden uit Oost-Europa - omdat ze het leven in landen waar het antisemitisme welig tierde, opgaven. Veel van degenen die wel terugkwamen, vreesden voor hun leven. Verschillende pogroms vonden plaats in het naoorlogse Polen. De bloedigste was in 1946 in Kielce, waar 42 Joden, allen overlevenden van de Holocaust, werden afgeslacht. Deze pogroms veroorzaakten een tweede uittocht van Poolse Joden naar het westen.

Vele overlevenden van de Holocaust trekken westwaarts naar de door de Westerse geallieerden bevrijde gebieden. Ze worden ondergebracht in kampen of stedelijke centra voor ontheemden, de zogenaamde *Displaced Persons Camps* (DP-camps). De geallieerden hadden dergelijke kampen opgezet in Duitsland, Oostenrijk en Italië - de drie landen die destijds door de overwinnaars werden bezet - voor vluchtelingen die wachtten om Europa te verlaten. De meeste ontheemde Joden bevinden zich in Duitsland in de door

Britten bezette zone in het noorden of in de Amerikaanse zone in het zuiden. Een groot kamp voor ontheemden wordt door de Britten in juli 1945 opgericht in de buurt van het voormalige concentratiekamp Bergen-Belsen in Duitsland. Verschillende grote kampen - Feldafing, Landsberg en Föhrenwald - met elk tussen de 4000 tot 6000 mensen, bevinden zich in de Amerikaanse zone. Op het hoogtepunt in 1947 bereikt

het aantal ontheemde Joden ongeveer 250.000¹. Zij krijgen een aanzienlijke interne autonomie wanneer het bestuur van de Verenigde Naties voor hulpverlening en rehabilitatie (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration* - UNRRA) het beheer van alle centra en kampen voor ontheemden overneemt. De Britten, die in 1920 een mandaat van de Volkenbond hadden gekregen om Palestina te bestu-

▲ Joodse vluchtelingen aan boord van de Exodus 1947 in de haven van Haifa. Britse soldaten brengen de passagiers terug naar Europa. Foto van 19 juli 1947.

ren, beperken sterk de Joodse immigratie naar het land vanwege Arabische bezwaren. Veel landen hebben overigens hun grenzen gesloten voor immigratie. De Joodse Brigade, een Britse leger-eenheid die in 1944 werd opgericht en uit Joodse vrijwilligers bestond, werkte samen met voormalige verzetsstrijders aan de organisatie van de *Brihah*, wat Hebreeuws is voor 'ontsnapping', de exodus van 250.000 Joodse vluchtelingen over de gesloten grenzen van Europa naar de kust in een poging om aan boord te komen van een schip naar Palestina. De Britten kunnen echter de meeste schepen onderscheppen, zoals bij voorbeeld het schip Exodus. In 1947 gaan de Britten aan boord van de Exodus 1947 in de haven van Haifa. Het schip is er na een zeetocht van verschillende dagen uit Frankrijk aangekomen. De

4500 overlevenden van de Holocaust aan boord worden op Britse schepen naar Duitsland gestuurd. In de meeste gevallen zullen de meer dan 50.000 vluchtelingen echter geïnterneerd worden in Britse detentiekampen op het eiland Cyprus. Deze Britse poging om detentiekampen als afschrikmiddel te gebruiken mislukt echter en de stroom immigranten die Palestina proberen binnen te komen is niet gestopt. Sterker nog, de internering – voor sommigen in Duitsland dan nog wel – van Joodse vluchtelingen – waaronder veel overlevenden van de Holocaust – heeft de wereldopinie tegen het Britse beleid in Palestina gekeerd. Het rapport van de Anglo-Amerikaanse onderzoekscommissie in januari 1946 brengt de Amerikaanse president Harry Truman ertoe druk uit te oefenen op Groot-Brittannië om 100.000

Joodse vluchtelingen alsnog toe te laten tot Palestina. Wanneer de crisis zich verdiept, besluit de Britse regering het Palestijnaprobleem voor te leggen aan de Verenigde Naties. In een speciale zitting op 29 november 1947 stemt de Algemene Vergadering van de VN voor de verdeling in twee nieuwe staten, een Joodse en een Arabische, een aanbeveling die door de Joodse leiders wordt aanvaard, maar verworpen wordt door de Arabieren. Na de terugtrekking van de Britse strijdkrachten uit Palestina begin april 1948, creëren de zionistische leiders een moderne staat. ■

Frédéric Crahay
Directeur

Vzw Auschwitz in Gedachtenis

(¹) Cijfers van het USHMM.

Joodse *Displaced Persons* in Bergen-Belsen tekenen de documenten die hen zullen toelaten naar Palestina te reizen. Foto uit 1947.

© Gedenkstätte Bergen-Belsen

AUSCHWITZ

Bedevaartsoord van het Poolse martelaarschap

Na het vertrek van de Sovjets werd het kamp van Auschwitz aan zijn lot overgelaten. Door de vele plunderingen dreigde het zelfs bijna te verdwijnen. De barakken van Birkenau werden afgebroken en door de Polen als brandhout gebruikt. Plunderaars woelden de grond om op zoek naar kostbare voorwerpen. Om het terrein te vrijwaren, bleven een tiental voormalige Poolse politieke gevangenen ter plaatse. Ze ruimden de omgeving op, bouwden de barakken om tot appartementen, verbouwden er hun eigen voedsel en kweekten er schapen. Op hun manier wilden ze zo het gebied beschermen en laten erkennen als herdenkingsplaats van het Poolse martelaarschap.

Ze richtten een mausoleum in en bouwden een eerste museum waar voornamelijk voorwerpen van Joodse slachtoffers getoond werden (kleding, protheses, haar, ...). Om de site te beschermen, richtten ze ook een eigen ordedienst op die meermaals in botsing kwam met de plunderaars. Bij een van die confrontaties kwam een lid van de ordedienst om, waarna de Poolse autoriteiten besloten het kamp onder hun hoede te nemen.

De plechtigheid bij de opening van het museum. Toenmalig eerste minister Józef Cyrankiewicz (gewezen kampgedetineerde van KL Auschwitz) houdt een toespraak.

© Statismuseum Auschwitz-Birkenau

Op 14 juni 1947 vond in Auschwitz een eerste herdenkingsplechtigheid plaats die door 30.000 aanwezigen werd bijgewoond. Vertegenwoordigers van verenigingen van politieke gevangenen en vakbondsgroeperingen met vlaggen en spandoeken luisterden er naar de toespraak van de Poolse eerste minister, Józef Cyrankiewicz, zelf een oud-kampgedetineerde van Auschwitz. Twee weken later, op 2 juli 1947, keurde het Poolse parlement de wet goed die van Auschwitz een statismuseum maakte. Daarmee wilde men de site vooral behouden als 'monument van het martelaarschap en de strijd van het

De ingang naar het museum langs de kant van de Więźniów Oświęcimia-straat.

© Staatsmuseum Auschwitz-Birkenau

Bewakers van het toenmalige Staatsmuseum in Oświęcim (Auschwitz in het Pools) staan op de ruïnes van Krematorium II (1948)

© Staatsmuseum Auschwitz-Birkenau

Poolse en de andere volkeren'. De genocide op de Joden werd daardoor – gedurende vele decennia – verluierd. De perimeter van het museum omvatte Auschwitz I – het museum als dusdanig – en een groot deel van Birkenau. De rest van Birkenau, Auschwitz III-Monowitz en alle aanpalende nevenkampen of buitencommando's (fabrieken, mijnen, de serres van Raisko, de gebouwen van Union Werke enz.) werden niet in het museum opgenomen. De nadruk lag op de plaatsen waar Polen het leven hadden gelaten. Birkenau werd

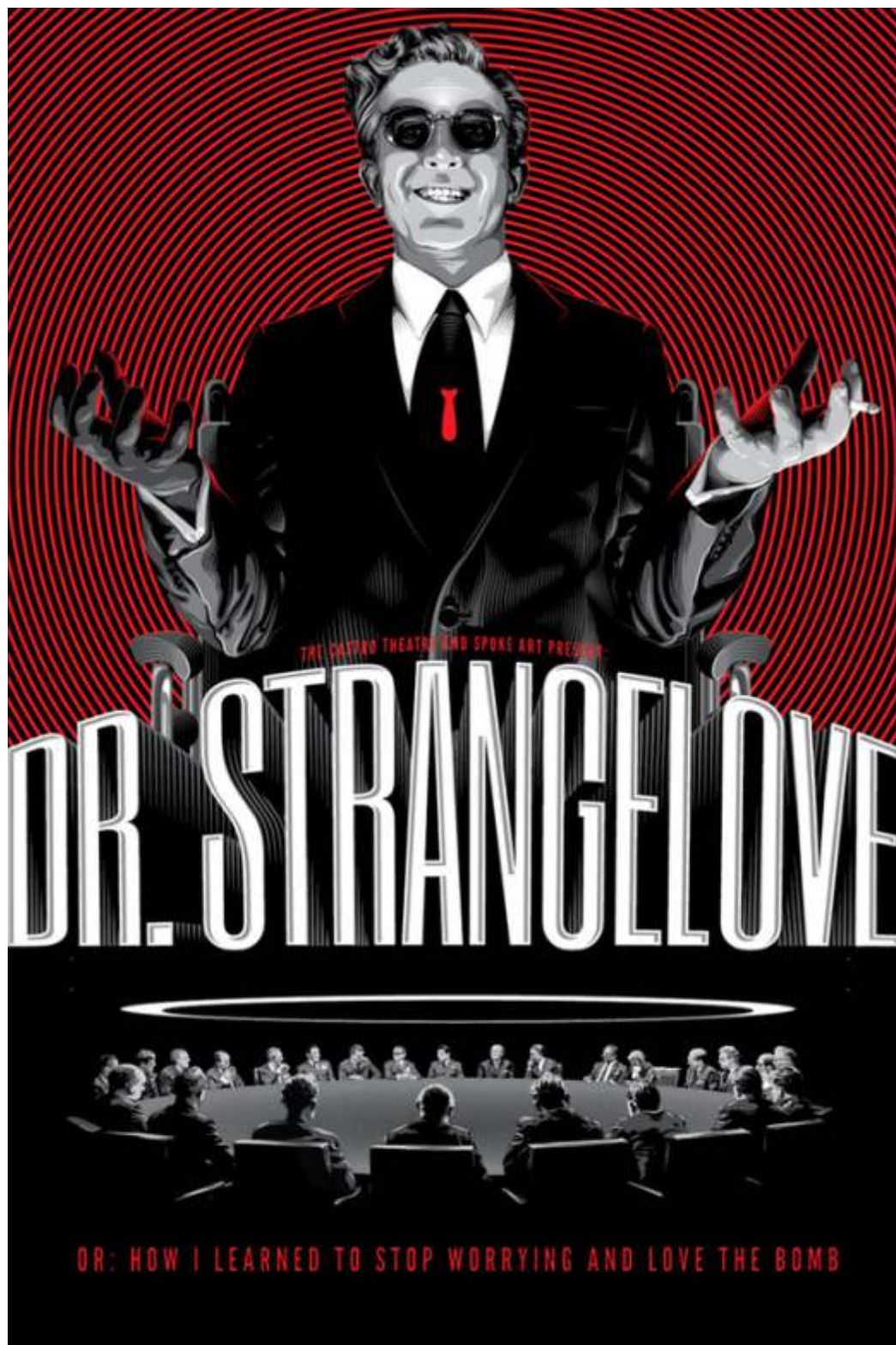
verwaarloosd. Het museum stond ten dienste van de overheid die het zijn legitimiteit verleende. Als pelgrimsoord ter nagedachtenis van de martelaren van de natie, verheerlijkte het de strijd van de Poolse patriotten die er vastgehouden werden; de verzetsstrijders, leden van de elite, religieuze leiders. Een voorbeeld is minderbroeder-conventueel Maximiliaan Maria Kolbe. Hij stierf er als martelaar van het christendom. Er werd meteen hulde gebracht aan zijn nagedachtenis. Kolbes cel, verlicht met reusachtige kaarsen, maar ook de 'dodenmuur'

tussen blok 10 en 11, waren de plekken die door Poolse bezoekers druk werden bezocht. Deze eerste nationalistische en katholieke visie op het kamp werd later aangevuld met een antifascistische en internationalistische zienswijze, opgelegd door de Sovjets. Die luidde dat verzetsstrijders van alle nationaliteiten hun leven hadden gegeven in Auschwitz in de strijd tegen het fascisme. ■

Sarah Timperman
Archiviste
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

In deze rubriek geven we je beelden of teksten mee zonder commentaar. Stuur jouw kritische mening over de gegevens op deze pagina op naar georges.boschloos@auschwitz.be en verover een plaatsje op onze website www.auschwitz.be

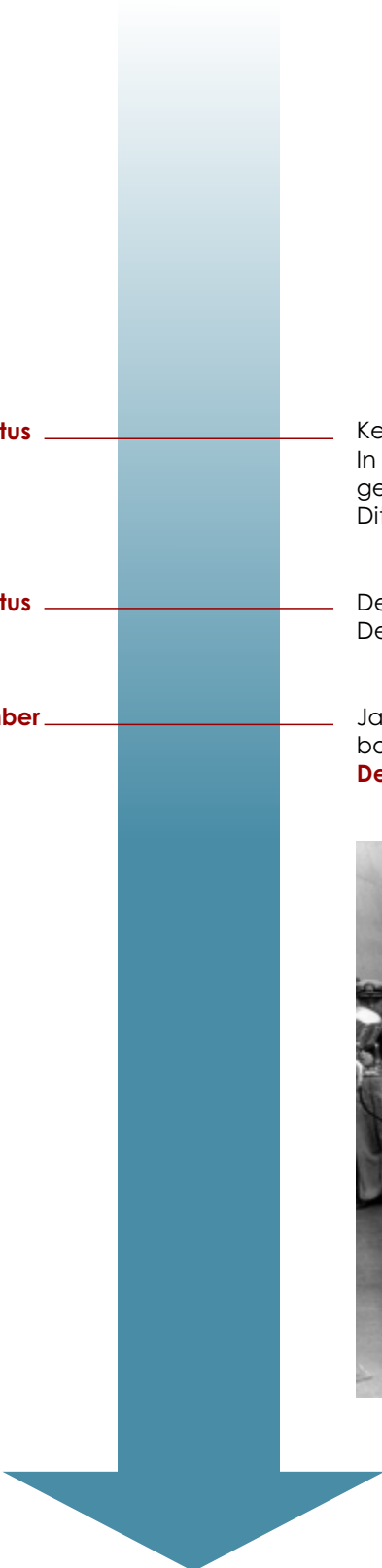
NO COMMENT

DE BEVRIJDINGEN IN DE REST VAN DE WERELD

Chronologie van 8 mei tot 2 september 1945

8 mei 1945	Na meer dan 5 jaar vechten, vallen de kanonnen stil in een verwoest Europa. Nazi-Duitsland geeft zich over, de oorlog is voorbij voor Europa.
23 mei	De regering van admiraal Donitz, die door Hitler in zijn testament als zijn opvolger als rijkspresident was aangewezen, wordt in Flensburg gearresteerd. Verscheidene van haar leden en andere nazikopstukken zullen worden berecht voor oorlogsmisdaden tijdens de Neurenbergprocessen.
22 juni	Het Japanse eiland Okinawa valt na een gevecht van 82 dagen. 49.151 Amerikaanse soldaten en 190.000 Japanse militairen en burgers verliezen hierbij het leven.
26 juni	Ondertekening van het handvest van de Verenigde Naties te San Francisco.
16 juli	Eerste geslaagde atoombomontploffing (het project Trinity) in de woestijn van New Mexico.
26 juli	Tijdens de Conferentie van Potsdam (zie rubriek 'Klasreflectie' in Sporen nr. 36) eisen de Geallieerden de volledige overgave van Japan. Dit land zal twee dagen later weigeren.
6 augustus	De bommenwerper <i>Enola Gay</i> laat om 9u30 de Little Boy-atoombom op Hiroshima vallen.
8 augustus	De USSR verklaart Japan de oorlog. Sakhalin en de Kuril-eilanden worden bezet en Mantsjoerije (op het Chinese vasteland) wordt binnengevallen.
9 augustus	De bommenwerper <i>Bockscar</i> laat de tweede atoombom, Fatman genaamd, op Nagasaki vallen.

15 augustus

Keizer Hirohito kondigt de overgave van Japan aan op de radio. In zijn toespraak roept hij op om een einde te maken aan de gevechten. Dit is de onofficiële capitulatie van het Japanse Rijk.

28 augustus

De Geallieerden bezetten Japan. De bezetting zal tot 1952 duren.

**2 september
1945**

Japan ondertekent de definitieve overgave in de baai van Tokio aan boord van het slagschip Missouri, in bijzijn van generaal McArthur.
De Tweede Wereldoorlog is voorbij.

© Naval Historical Center Foto # SC 213700 via Wikimedia Commons

2 september 1945. De Japanse minister van Buitenlandse Zaken Mamoru Shigemitsu ondertekent namens de Japanse regering de totale overgave aan boord van de USS Missouri. Luitenant-generaal Richard K. Sutherland kijkt toe vanaf de andere kant van de tafel.

NIEUWE DEMOGRAFISCHE LIJNEN IN DE WERELD

Volksverhuizingen en demografische gevolgen van de Tweede Wereldoorlog

De centrale gebeurtenis van de 20e eeuw, de Tweede Wereldoorlog, heeft de wereld geschokt. De dodelijkste oorlog in de geschiedenis van de mensheid heeft geleid tot een onthutsend verlies aan mensenlevens. Sinds 1 september 1939 tot de formele overgave van Japan op 2 september 1945 werden dagelijks gemiddeld 27.300 mensen gedood. Het aantal slachtoffers in de Tweede Wereldoorlog bedraagt mogelijk meer dan 60 miljoen doden onder militairen en burgers, wat neerkomt op 3% van de wereldbevolking in 1940. De werkelijk enorme omvang van de Tweede Wereldoorlog is achteraf nauwelijks te vatten. De oorlog verwoestte grote delen van Europa, Oost-Azië, de Stille Oceaan en Noord-Afrika, terwijl de invloed ervan elk deel van de planeet raakte. Velden werden onvruchtbaar gemaakt en industriële centra werden in puin achtergelaten. Maar de oorlog had ook een grote invloed op de samenleving: de naoorlogse wereld wemelde van de mogelijkheden, zelfs als onderstromen van angst en regressie erdoorheen liepen.

Gedwongen volksverhuizingen

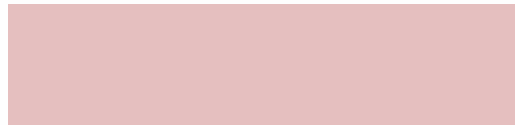
De bevolkingsverplaatsingen aan het einde van de oorlog worden onderverdeeld in drie golven die elkaar gedeeltelijk overlappen. De eerste golf bestaat uit de spontane vlucht of min of meer georganiseerde evacuatie van de bevolkingsgroepen die bang zijn voor de opmars van het Rode Leger vanaf midden 1944 tot begin 1945. De tweede fase komt overeen met lokale uitzettingen, direct na de nederlaag van de *Wehrmacht*. Meer systematische uitzettingen vinden plaats na de akkoorden van Potsdam, die op 2 augustus 1945 door Josef Stalin, Clement Attlee en Harry S. Truman zijn ondertekend, om toekomstige Duitse territoriale aanspraken op de oostelijke buren te vermijden. Deze volksverplaatsingen werden al besproken in de rubriek 'Uitgediept' van Sporen nr. 36.

De overlevenden van de Holocaust, maar ook de Poolse, Roemeense, Bulgaarse en Tsjecho-Slovaakse Joden, emigreren naar Israël tot in de jaren zestig van de vorige eeuw en maken daarbij gebruik van de "Law of Return" of *aliyah*, de basis voor de opbouw van de staat. Die wet verleent de Israëlische nationaliteit aan elke Joodse persoon die wil terugkeren naar het land van zijn of haar voorouders. Zo hebben zich van 1948 tot 1951 320.000 Europese Joden, voornamelijk stedelingen, zich in Israël gevestigd.

Een belangrijk gevolg van de Tweede Wereldoorlog is dat de regio Polen, Duitsland en Litouwen wegvalt als kern van de Joodse cultuur ten gunste van de Verenigde Staten en Israël, dat zijn onafhankelijkheid bekomt, wanneer de Britten in 1948 uit de regio wegtrekken.

Wanneer de oorlog in mei 1945 eindigt, worden miljoenen Sovjetburgers (tegen hun wil en soms met geweld) gerepatriëerd naar de USSR. Op 11 februari 1945, bij het afsluiten van de conferentie van Jalta, ondertekenen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk een Repatriërings-overeenkomst met de USSR.

De interpretatie van deze overeenkomst leidt tot de gedwongen repatriëring van alle Sovjetburgers, ongeacht hun wensen. De Britse en Amerikaanse burgerautoriteiten hebben hun strijdkrachten in Europa opdracht gegeven miljoenen voormalige inwoners van de Sovjet-Unie (waarvan sommigen met de Duitsers hebben samengewerkt) naar de Sovjet-Unie te deporteren, onder wie talrijke personen die de SU hadden verlaten en vele jaren eerder een ander staatsburgerschap

© Pavel Polian, *Against Their Will: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR*, Budapest, Central European University Press, 2004.

◀ Schema van de verschillende naoorlogse dwangmatige volksverhuizingen in de Sovjet-Unie.

hadden verworven. De gedwongen repatriëring vindt plaats van 1945 tot 1947. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog overleven meer dan 5 miljoen 'ontheemden' uit de Sovjet-Unie in Duitse gevangenschap. Er zijn ongeveer 3 miljoen dwangarbeiders (*Ostarbeiter*) in Duitsland en de bezette gebieden. Ook binnen de grenzen van de Sovjet-Unie laat Stalin een serie grootschalige de-

portaties uitvoeren, die de etnische kaart van het land ingrijpend heeft beïnvloed: zo worden 1,9 miljoen personen naar Siberië en de Centraal-Aziatische republieken gedeporteerd. Separatisme, weerstand tegen de Sovjet-overheersing en collaboratie met de binnenvallende Duitsers worden hierbij officieel als redenen aangevoerd. Maar de ambitie om regio's etnisch te zuiveren is

een onderliggende factor, in het bijzonder in het geval van de Krim-Tataren. Uit het net veroverde Oost-Polen worden 400.000 personen gedeporteerd. Hetzelfde gebeurt in de Baltische republieken Letland, Litouwen en Estland, die een korte periode van onafhankelijkheid hadden genoten tijdens het Interbellum. Grote aantallen gedeporteerden overleven de operaties niet. Naar schatting 60%

van de Baltische gedeporteerden en bijna de helft van de Krim-Tartaren overlijden door hongersnood in de eerste achttien maanden na hun verbanning. In totaal wordt geschat dat 40% van alle gedeporteerden om het leven is gekomen¹. Stalin streeft ernaar de (her)veroverde regio's in het westen van de Sovjet-Unie op een duurzame wijze te russificeren en lokaal nationalisme de kop in te drukken, een politiek die tot aan zijn dood in maart 1953 zal duren. Een ander facet van de geschiedenis die aan het einde van de Tweede Wereldoorlog ontstond, is de wil van sommige volkeren te dekoloniseren. Tijdens de Japanse bezetting had de propaganda van Tokio de gemoederen van de inheemse bevolkingen opgehitst tegen de Europese kolonisten. In een eerste fase komen Korea, Nederlands-Indië (Indonesië) en Frans Indochina (Vietnam, Laos en Cambodja) aan de beurt. Korea wordt van een 35-jarige Japanse bezetting bevrijd door de Sovjet-Unie in het noorden en de VSA in het zuiden. Deze situatie leidt uiteindelijk tot de Koreaanse oorlog (zie pedagogische fiche in dit nummer). Beide Europese koloniale mogendheden hebben te veel onder de Duitse bezetting geleden om hun koloniën nog langer onder de knoet te houden.

De Nederlandse vlag gaat naar beneden in Indonesië.
Propagandaposter uit 1946 om de publieke opinie in Nederland te mobiliseren ter handhaving van de kolonie.

Op 17 augustus 1945 roept de Indonesische onafhankelijkheidsstrijder Soekarno de onafhankelijkheid uit. Die onafhankelijkheid wordt pas in 1949 door Nederland erkend. Frankrijk houdt het langer vol, maar moet uiteindelijk Vietnam zijn vrijheid geven in 1954, hetzelfde jaar waarin de VSA hun invloed in de regio zullen proberen te doen gelden, teneinde het oprukkende communisme in te dijken.

Demografische en sociale gevolgen

Wanneer mensen uit de postkoloniale landen naar Europa beginnen te migreren, wordt het migratiepatroon van de koloniale tijd omgekeerd, wat de Europese samenleving geleidelijk aan multicultureel maakt. Dit leidt tot grote sociale en demografische veranderingen in de Europese landen die de gevolgen van de groeiende multiculturele samenlevingen ondervinden. Tegelijkertijd worden in het midden van de eeuw strikte barrières - dezelfde die voor de Tweede Wereldoorlog de toegang voor vele Europese Joden onmogelijk hadden gemaakt - voor immigratie in de VSA, die zijn ontstaan uit de *National Quota Act* van 1924, verlaagd. De nieuwe migratie naar de Verenigde Staten komt echter

niet uit Europa, maar voornamelijk uit Latijns-Amerika en Azië.

De nasleep van de Tweede Wereldoorlog helpt anderzijds de klassenstructuren uit te hollen en draagt bij aan de opkomst van een levendige middenklasse. In veel gevallen leidt de verwoesting door de oorlog tot grotere overheidsinitiatieven in de onmiddellijke naoorlogse periode. Naast de door de overheid gesteunde wederopbouwplannen komen er andere soorten liberale hervormingen. In veel gevallen leidt de groei van de welvaartsstaat tot hogere lonen en een grotere nivellering van de sociale klassen. Hoewel ze niet voor het communisme kiezen, zijn veel Europese landen een linkser beleid gaan omarmen. In Groot-Brittannië bijvoorbeeld wordt de gezondheidszorg in 1948 genationaliseerd als de *National Health Service*. Deze vormen van socialisme waren in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog in heel Europa gangbaar.

De Tweede Wereldoorlog heeft ook de rollenpatronen van mannen en vrouwen wereldwijd veranderd. Net als in de VSA namen veel Europese vrouwen banen in de oorlogsproductie in beslag, terwijl de mannen vochten. Hoewel sommigen na de oorlog naar huis en fornuis terugkeren, ervaren

de vrouwen steeds meer zelfstandigheid en kiezen ze er vaker voor om buitenshuis te werken. Tegelijkertijd beleeft Europa tussen 1945 en 1955, in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog, als geheel een 'babyboom'. Nu de rust is gewaarborgd en de mannen naar huis zijn teruggekeerd, besluiten veel jonge paren zich te vestigen en een gezin te stichten. De twee Wereldoorlogen hebben een verwoestend effect gehad op de Europese bevolking en burgers van vele landen voelen zich bijna verplicht om kinderen te krijgen². ■

Frédéric Crahay
Directeur
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

---

(1) Pavel Polian, *Against Their Will: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR*, Budapest, Central European University Press, 2004.

(2) Nate Sullivan, "Societal & Demographic Changes in Europe after World War II." Study.com, 3 maart 2018, study.com/academy/lesson/societal-demographic-changes-in-europe-after-world-war-ii.html

12 augustus 1945.
Keizer Showa geeft
zich na de twee
atoombomontploffingen
onvoorwaardelijk over.

© Alle rechten voorbehouden

Het ultieme machtsvertoon

DE AMERIKAANSE ATOOMBOMMEN OP JAPAN

In 1939 vangen Amerikaanse onderzoekers aan met het Manhattanproject, waarbij het doel het ontwikkelen is van een bom met een tot dan toe ongeziene explosiekracht. Hierbij maken zij gebruik van nucleaire splijtstoffen. Een aantal geleerden, waaronder de naar Amerika uitgeweken Joodse Nobelprijswinnaar Albert Einstein, richten hun schrijven tot de Amerikaanse president Franklin Roosevelt waarin ze waarschuwen voor het feit dat nazidictator Adolf Hitler een bom zou kunnen ontwikkelen waarmee volledige steden in één klap van de kaart zouden kunnen worden geveegd.

Wanneer zes jaar later, op 8 mei 1945, Hitler verslagen is en het conflict in Europa eindigt, woedt in het Verre Oosten de oorlog nog verder. Tegen nazi-Duitsland werd geen atoombom ingezet; de Amerikanen beschikten toen zelfs nog niet over een prototype. De oorlogssituatie tegen Japan was gunstiger geworden voor het Amerikaans leger in de zomer van 1945: het wapen waar lang onderzoek naar werd gedaan had ondertussen het levenslicht gezien. De Amerikanen beschikten thans over een atoombom.

Wanneer in de lente van 1945 nazi-Duitsland verslagen is, valt een grote dreiging van de schouders van het Amerikaanse leger. Voor veel geleerden was het verder ontwikkelen van een atoombom niet meer nodig; Hitler is immers van het toneel verdwenen. De VSA strijdt wel nog tegen het machtige keizerrijk Japan. Van april tot juni 1945 vindt de voor de Amerikanen desastreuze Slag om Okinawa plaats: vele gesneuvelde soldaten vielen er te betreuren. De Amerikaanse president Truman beslist tijdens de Conferentie van Potsdam (zie rubriek

'klasreflectie', Sporen nr. 36) om verder in deze wrede oorlog soldaten te sparen en de oorlog te verkorten. Hij concludeert toch verder te gaan met de ontwikkeling van een atoomwapen. Stalin, die mee in deze strijd verwickeld is, stemt toe om de oorlog te verkorten. Ook hij wenst geen verdere verliezen te lijden.

Op 16 juli vindt de eerste geslaagde testexplosie plaats. Thans beschikken de Amerikanen over een massavernietigingswapen. Wanneer Japan, door meerdere (taalkundige) onduidelijkheden niet ingaat op de Amerikaanse ei-

sen tot onvoorwaardelijke overgave – gesteld tijdens die Conferentie van Potsdam – valt de beslissing om Japan op een uiterst brutale manier op de knieën te dwingen. De enige vraag is nog de locatie waar de eerste bom(men) zou(den) worden geworpen.

Little Boy en Fat Man: de verwoesting van Japan

Truman opteert voor een militaire tactische plaats om de atoombom te werpen. Zijn oog valt op de voor de Japanners belangrijke industriële en militaire havenstad

De vluchtroutes van de U.S. bommenwerpers *Enola Gay* en *Bockscar*.

Hiroshima, waar zo'n 250.000 mensen leven.

Op 6 augustus 1945, enkele dagen na het beëindigen van de Conferentie van Potsdam waar de Amerikaanse president Japan het ultimatum heeft gesteld, dropt de USAAF (Amerikaanse luchtmacht) de eerste atoombom, genaamd: Little Boy. Om 8u15 ontploft de bom met een kracht van 15 kiloton (15 miljoen kg) TNT en doodt terstond 78.000 mensen ten gevolge van de gigantische druk en de vrijgekomen hitte. De daaropvolgende dagen overlijden door stralingsziekte – Little Boy bestond uit uranium – nog eens duizenden mensen. Aangezien de radioverbinding met Tokio volledig verwoest is, wordt de Japanse hoofdstad pas enkele uren later op de hoogte gesteld.

Na de atoombomexplosie te Hiroshima weigert Japan onvoorwaardelijk te capituleren; ze stellen voorwaarden zoals het ongeschonden laten van de keizerlijke status. Dit valt echter in slechte aarde bij de Amerikanen; zij eisen een totale en onvoorwaardelijke

© Alle rechten voorbehouden

▲ Hiroshima - Little Boy

▲ Nagasaki - Fat Man

© Alle rechten voorbehouden

overgave. President Truman besluit een tweede atoombom te werpen, maar nu op Nagasaki. Drie dagen nadat Hiroshima werd getroffen door de eerste atoombom uit de geschiedenis, wordt de met plutonium vervaardigde atoombom, Fat Man genaamd, boven Nagasaki gedropt. Wegens slechte weersomstandigheden en een belemmerd zicht mist de piloot het vooropgestelde doelwit en de bom komt buiten de stadskern tot ontploffing. Het uit 21 kiloton TNT bestaande gevaar valt dan misschien wel buiten het centrum, toch sneuvelen terstond ongeveer 39.000 mensen en raken nog eens 25.000 mensen gewond. Tijdens amper een paar weken tijd sterven, onmiddellijk door de ontploffingen of enige tijd later door stralingsziekte, een kwart miljoen Japanners, overwegend burgerslachtoffers. Honderdduizenden overlijden later door blootstelling aan straling. Nog lang na de Tweede Wereldoorlog zullen vele Japanners aan kanker (leukemie) sterven en zul-

len Japanse vrouwen miskramen krijgen of misvormde baby's ter wereld brengen.

Atoomgeweld: militaire noodzaak of een opportunistische waarschuwing?

Op 12 augustus, nog geen week nadat de twee atoombommen tot ontploffing werden gebracht, besluit de Japanse keizer Showa (Hirohito) zich onvoorwaardelijk over te geven. Met de ondertekening van de overgave op de USS Missouri op 2 september 1945 wordt de officiële capitulatie bevestigd en eindigt na een zesjarig wereldconflict de Tweede Wereldoorlog. De vanaf de jaren 1930 door Japan bezette Aziatische landen worden bevrijd en eisen hun onafhankelijkheid (weer) op.

Indien een 'historisch-wetenschappelijke' afstand wordt genomen, rijst de vraag of het gooien van twee atoombommen door de Amerikanen op een bijna (militair) ineengestort Japan nodig was. Werden de atoombom-

men op Japan gedropt om het einde van de oorlog te bespoedigen, of schulde hier misschien een andere bedoeling achter? Met het nakende ideologische verschil tussen de VSA en de USSR, lieten de Amerikanen de Sovjets misschien wel hun overweldigend wapenbezit en kracht zien en met deze evenzeer hun mogelijke dreiging voor eventuele toekomstige conflicten!

De atoombom betrof een ultieme troefkaart voor de Amerikanen tegen de Japanners ... en de Sovjets. ■

Johan Puttemans

Pedagogisch coördinator
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Ethische reflecties:

- Rechtvaardigt een oorlog de middelen?
- Bestaat een rechtvaardige oorlog?
- Wat is een evenredige oorlog?

NIEUWE GEOGRAFISCHE LIJNEN IN DE WERELD

De bevrijding van China, de geopende weg voor dictator Mao Zedong

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog valt het keizerrijk China; in 1911 wordt de (laatste) keizer afgezet, een jaar later gevolgd door het opzetten van de Republiek China. Deze machtswissel betekent echter niet een periode van nationale rust en harmonie. Vele conflicten, waarbij militairen de macht naar zich toetrekken, leiden tot een onrustige periode. Uiteindelijk worden de hoge militaire bonzen de kop ingedrukt, uitmondend in een burgeroorlog tussen communisten en nationalisten. Wanneer Japan in 1937 China binnenvalt, beslissen de twee grote Chinese strijdende partijen hun woedende (burger)oorlog te staken; ze dienen thans gezamenlijk tegen een gemeenschappelijke vijand te strijden: het machtige en verwoestende keizerrijk Japan.

De 'Verkrachting van Nanking' ligt tot op heden nog heel gevoelig in China.

De Tweede Chinees-Japanse Oorlog

Het keizerrijk Japan, sterk nationalistisch en expansionistisch van aard, richt tijdens het interbellum zijn pijlen op de buurlanden. In 1937 steekt het Japanse leger de Japanse Zee over en valt Mantsjoerije binnen. Met deze agressieve daad start de Tweede Chinees-Japanse Oorlog.

Dit conflict zal deel uitmaken van de Tweede Wereldoorlog in het Verre Oosten. Vanuit Mantsjoerije, waar reeds in het verleden door grootmachten Japan, China en Rusland voor gestreden werd, rukt het Japanse leger op naar Peking en zo de rest van China. Grote delen van Oost-China zullen onder Japanse bezetting en heerschappij vallen.

De vanaf 1937 aanvallende Japanners zullen de Chinese communisten en nationalisten – die reeds vanaf 1928 onderling een strijd uitvechten – er toe dwingen een (tijdelijke) wapenstilstand in acht te nemen.

© Alle rechten voorbehouden

Het agressieve Japan

Het veroveringszuchtige Japan is uiterst agressief. Het voert tijdens zijn veroveringsoptochten het 'drie-in-één-beleid'. De Japanse soldaten slaan aan het plunderen, ze vermoorden burgers en branden alles op hun weg plat. Eveneens worden vrouwen, soms

massaal, verkracht. Tot op heden ligt deze periode, in China herdacht als de 'Verkrachting van Nanking', nog heel gevoelig. Ten gevolge van de vele door het Chinese leger geleden verliezen dient het zich terug te trekken, mogelijkheid gevend aan de Japanse overheerser de (vazal)staat Japans-China op te richte

Mantsjoerije, voorheen bezet door Japan, grenst in het oosten aan Noord-Korea.

De Koreaanse Oorlog in een notendop:

In 1945 bevrijden de Sovjets het Koreaanse schiereiland van de Japanse overheersing via het noorden. De Verenigde Staten verschijnen pas later via het zuiden op het toneel. De communistische Sovjets steunen Kim Il-sung, een Koreaanse marxist, om president van het land te worden. De VSA daarentegen steunen Syngman Rhee, die in het zuiden een corrupt, anticommunistisch regime handhaaft. Op 25 juni 1950 vallen de communistische troepen het zuiden van Korea binnen. De USSR en China steunen het communistische noorden en de VSA (met een VN-mandaat) steunen op hun beurt het zuiden. Velen vrezen een derde wereldoorlog, maar na kerende kansen staken de legers de strijd op 27 juli 1953. Een officieel vredesverdrag werd tot op heden nog niet ondertekend en de twee regimes (communistisch in het noorden en kapitalistisch in het zuiden) ontwikkelen zich in een constante vijandigheid tegenover elkaar. Wanneer begin jaren 1990 China de steun vermindert en de USSR stopt met bestaan, besluit het Noord-Koreaanse regime een atoomwapenprogramma te starten om te overleven. Op 9 oktober 2006 realiseert Noord-Korea zijn eerste geslaagde atoomwapentest.

ten. Deze "autonome" staat op het Chinese vasteland, met Nanking als hoofdstad, wordt bestuurd door een pro-Japanse collaborerende Chinese regering. Buitenlandse hulp van de Amerikanen – en de Russen in mindere mate – komt er na de Japanse aanval op de Amerikaanse basis Pearl Harbor in december 1941. Het Amerikaanse leger biedt voornamelijk militair-logistieke hulp aan door het Chinese leger van wapens te voorzien. Een echt Chinees offensief tegen de Japanse overmacht komt er pas na de overgave van keizer Showa (Hirohito) tijdens de zomer van 1945.

De ascendentie van Mao Zedong

China mag dan wel in 1945 officieel bevrijd zijn, toch kan moeilijk over een vreedzame naoorlogse periode gesproken worden. Ook al eist de Tweede Wereldoorlog in China meer dan 15 miljoen mensenlevens, toch leidt dit niet tot een periode van inkeer. De burgeroorlog tussen de Chinese communisten en nationalisten, die gestaakt werd in 1937 bij de Japanse invasie, hervat net na de geleden wereldoorlog. Na opeenvolgende verliezen beginnen de Chinese communisten toch stilaan de overhand te krijgen. In

1949 behaalt de communistische leider Mao Zedong de overwinning op de nationalisten. Mao proclameert de Volksrepubliek China (CCP) waarvan hij tot aan zijn dood, in 1976, de leider zal blijven. Met het verjagen van een bezettende keizerlijke alleenheerser, is de smaak van bevrijding maar van korte duur voor miljoenen mensen! ■

Johan Puttemans
Pedagogisch coördinator
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Naam en voornaam

Klas / Vak

Beantwoord, in klasverband of als huistaak, volgende vragen door gebruik te maken van het Internet:

- Hoewel de gevechten sinds 1953 gestopt zijn, zijn Noord- en Zuid-Korea anno 2020 nog steeds officieel in oorlog met elkaar. Neem je geschiedenisatlas en maak een lijst van de conflicten die meer dan 10 jaar duurden.

- Google de ontmoeting van Donald Trump (VSA) en Kim Jong-un (Noord-Korea) op 12 juni 2018. Wat heeft deze concreet opgebracht? Som de conclusies op.

- Vergelijk het communistische regime in China en dat van Noord-Korea. Som gelijkenissen en verschillen op.

Opmerkingen leerkracht

SPOREN VAN HERINNERING

is een driemaandelijks uitgave van
vzw Auschwitz in Gedachtenis

www.auschwitz.be

MARK DE GEEST

TRANSPORT XX

BESTEMMING AUSCHWITZ

“EEN INDRINGEND BOEK”
MIM OPRERICK

HISTORISCHE ROMAN
BASEERD OP HET WAARGEBEURDE VERHAAL
VAN HET ENIGE JODENTRANSPORT DAT
TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG
WERD OVERVALLEN

HORIZON

DE HISTORISCHE ACHTERGROND

De roman *Transport XX - bestemming Auschwitz* is gebaseerd op de historische overval op het 20ste Joden-transport dat in het voorjaar van 1943 vanuit de Dossinkazerne meer dan 1600 Joodse mannen, vrouwen en kinderen naar Auschwitz moest brengen.

Vanaf augustus 1942 werden de Joden in België massaal naar Auschwitz gedeporteerd.

Toen in april 1943 het 20ste transport zou vertrekken, besloot de 25-jarige Joodse dokter Youra Livschitz de trein tot stilstand te brengen om zoveel mogelijk Joden te laten ontsnappen. Het officiële verzet vond het plan te riskant. Daarom kon Youra Livschitz enkel rekenen op de steun van zijn boezemvrienden, de 22-jarige Robert Maistriau en de 25-jarige Jean Franklemon.

Op 19 april 1943 was het zover. Stipt om 22.00 u vertrok de trein vanuit Mechelen.

Nauwelijks tien kilometer verder wachtten Youra Livschitz en zijn kameraden - slechts gewapend met een enkel pistool - gespannen de komst van de trein af. Nadat zij de trein met een rode stormlamp hadden weten te stoppen, slaagden zij er in zeventien gevangenen uit een van

de goederenwagons te bevrijden.

Nog voor de trein de Duitse grens bereikte, wisten nog 231 gedeporteerden uit de trein te ontsnappen. Elf maanden na de overval stierf Youra voor een Duits vuurpeloton. Robert en Jean belandden in een Duits concentratiekamp, maar overleefden beiden de oorlog.

VAN FEITEN NAAR FICTIE

Meer dan tien jaar geleden raakte Mark De Geest geboeid door het verhaal van deze unieke overval. Enerzijds intrigeerden deze historische feiten hem omdat er tijdens de hele duur van de Tweede Wereldoorlog slechts één enkel Jodentransport tot stoppen werd gedwongen, nog wel in België. Bovendien werd deze actie niet uitgevoerd door een geroutineerde verzetsgroep maar door een handvol jongemannen die hiermee aan hun proefstuk toe waren.

Bij het verhaal van de overval waren een aantal mensen betrokken die ieder op zich stof boden voor een boeiend verhaal, zij het om verschillende redenen. Naast de drie vrienden die de overval uitvoerden was er Regine Krochmal, actief lid van het *Österreichische Freiheitsfront*. Tenslotte was er de elfjarige Simon Gronowski die uit de trein wist te ontsnappen

Mark De Geest werkte als regisseur bij VRT.

Hij regisseerde o.m. afleveringen van *Heterdaad*, *Flikken*, *Windkracht 10* en *Stille Waters*, in 2003 winnaar van de Prix Italia.

Als programmamanager fictie lag Mark De Geest aan de basis van de series *Katarakten In Vlaamse Velden*, waarvoor hij ook het basisverhaal schreef.

Samen met historica Sophie De Schaeppdrijver realiseerde Mark De Geest de docu-serie *Brave Little Belgium*, in 2015 winnaar van de tweejaarlijkse IAMHIST Michael Nelson Prize for a Work in Media and History (USA).

Na drie non-fictie boeken over de Eerste Wereldoorlog (*Brave Little Belgium*, *14-18 in 100 dagen* en *Een dure Vrede*) schrijft Mark De Geest met *Transport XX* een historische roman die zich afspeelt tijdens de Tweede Wereldoorlog.

nadat hij samen met zijn mama en zijn zus in de kazerne Dossin werd opgesloten. Tegenover hen stond de vijand, in de eerste plaats *Obersturmführer* Kurt Asche, als referent Joodse Zaken verantwoordelijk voor de vervolging van de Joden in België.

Zoals het meestal gebeurt bij het vertellen van een verhaal gebaseerd op historische feiten, nam ook hier Mark De Geest de vrijheid om een aantal gebeurtenissen, personages, namen, voorvallen, locaties en feiten te wijzigen en te dramatiseren tot een spannend en meeslepend fictieverhaal. Zo bracht de auteur de voornaamste personages met elkaar in contact, hoewel zij elkaar in werkelijkheid niet of nauwelijks kenden.

Deze en andere ingrepen smeedden het historische verhaal tot een boeiend en beklijvend verhaal, dat leest als een echte *pageturner*, een roman over moed en opoffering, over vriendschap en liefde, over het maken van de juiste keuze, ook wanneer het gevaar groot is en de risico's reëel. Voormalig directeur van Kazerne Dossin Christophe Busch omschreef het boek als 'een meeslepend verhaal dat zowel inspireert als hoop geeft'.

Uitg. HORIZON, 269 p.

CONTACTGEGEVENS

vzw Auschwitz in Gedachtenis - Stichting Auschwitz
Wolstraat 17/Bus 50 - 1000 Brussel

Tel.: 02/5127998
Fax: 02/5125884

info@auschwitz.be
www.auschwitz.be

Eindredactie: Henri Goldberg
Hoofdreductie: Frédéric Crahay, Johan Puttemans
Redactiesecretaris: Georges Boschloos
Redactiecomité: Dirk Lagast, Marjan Verplancke,
Dimitri Roden, Eva Verstraelen
Vertaling van de teksten uit het Frans: Rudy Trullemans
Graficus: Georges Boschloos
Drukker: EVM Print

Met steun van:

